

a ráutalások (allúziók), a belső eszmélkedés létével. Eliot költészetének is kulcszavai a mondott gondolatok. Századunk lírájának nagy „átkelés”-eit éppen ő mutatta meg, nagy határvidékeit ő járta be. Csakhogy — folytatva a képletes hasonlítást — akár Simeont beszélteti, akár Beckethez könyörög. Eliotnak elsődlegesen a „túlsó part” számít. Tóth Lászlónál viszont az „innenső part” kap nagy szerepet: „A ház, ahol lakom, otthont nem ad, csak menedéket” — így egyszer. „... rosszul fűtött / évezredem örökös albérldjeként, / ki tudja, mióta lakom itt” — így másszor. Eliot azonban már tudja azt a „különbséget tenni-tudást”, melyet a magyar költő még csak fölemlít. Figyeljük csak: „Nem amit halálnak mondanak, hanem ami a halál / mögött nem is halál, / Attól félünk és félünk.” Vagy: „Akik nem félünk annyira az emberek igazságtalanságától, mint Isten igazságától; / Akik a kéztől az ablakon, a tűztől a zsuptetőn, az ököltől a kocsmában, a csatornába taszítástól / nem félünk úgy, mint Isten szerelmétől.” Ez Eliot tudása.

A nagy költészet kiváltsága, hogy bármiről beszéljen, mindig tud valami lényegeset állítani az emberről. Tóth László a lényegeket vonzásában él, hallgatnia, várnia, összpontosítania kell, hogy a gondolkodás és kifejezés „különbséget tenni-tudását” elnyerje. Azzal a reménnyel tesszük le könyvét, hogy erről is lesz mondandója. Hogy igazán erről lesz majd mit mondania. (*Madách Kiadó.*)

Varga Imre: A medve alászáll

Nép- és műköltészet kapcsolata az irodalmi tudat folytonos ellenőrzésére vár. Kivált a mi esetünkben számos legendát oszthat el, s a művek meg a kritika szemléleti tisztulását eredményezheti. Az irodalmunk központját uraló líra 19. századi gyarapodása idején a népiség ösztönző sugalmát nagy mértékben magába fogadta. Előbb a hatás, majd a visszahatás kora következett el, s értekező prózánk Aranytól Babitsig, Gyulaitól Horváth Jánosig kulcsfogalomként kezelte a népköltészetet. „Nem az a fő, hogy népi legyen a költészet, hanem az, hogy legyen, ami rendeltetése: művészet.” Erdélyi János szavai már a történelmi kezdet elején telibe találtak, és ma is meghallgatásra várnak.

Varga Imre kötete a népköltészet benső megértéséről, de nem eléggé tisztázott szerepéről árulkodik. Egyhelyt lekottázza versét, majd a *dandinára duj, dujok*, a *szélia*, *széliák* refrénjeivel lop verseibe ének- és táncszólamot. A kötet dalai közül mindegyik figyelemre méltó; igaz, skálájuk elég szűk. Nemcsak szerelmi dalokból, kocsmánótákból szerveződik ugyanis a népköltészet, a magyar sem; ha csak a daloknál maradunk: életnek és szokásrendjének számos más, hasonló fontosságú eleme válhat formálójává. A *Játék a hold alatt* azért emelkedik ki Varga Imre versei közül, mert végstrófájában egy darab világegyetemet tud nyolcásaiba befogni:

*Lila szerda, zöld csütörtök.
Égbe öltözött az ördög.
Kék holdfény a fejealja,
szélcacagány lötyög rajta,
felhőből a cipellője,
hegyi tó a zsebkendője.
Szarva ökleli a földet,
csülkén csillagok dönögnek,
szivárványt teker torkára,
sál helyett ez is megjárja.*

A verszárás egyben remek stilizáció is: bizonyítja, hogyan lehet ellaposítás nélkül a semmibe simítani az eredeti metafizikus vibrálású képet. A megszokottba való csilapulás minden népi érzésnek velejárója.

Nem haszontalan, ha itt néhány gondolatot fölelevenítünk abból, amit Babits vallott az egyszerűségről és a természetességről. Nem a nép vagy a népköltő vívja ki ezeket igazán — ők tovább cifrázzák a sújtást —, hanem az a műköltő, aki tudatosan törekszik rá, mondja a *Cigánydal* költője. Azért küzd a nép által is jól ismert élet- s beszédbeli alaphelyzetek birtokbavételéért, hogy költészete az egyéniség kóros kiterjeszkedése helyett a redukció dinamikáját nyerje el. A személyiség nemcsak érdem, hanem olykor nehezen legyőzhető akadály. De egyszerűséghez, természetességhez csak az jut el, aki ezt az akadályt fokról fokra haladja meg. Varga Imre előtt, úgy tűnik, nem magasul ilyen akadály; ezért szegényebb néhány színnel népi köntösbe bújtatott költészete.

Kötetének második feléből egyre inkább ki is szorul a dal, megsokasodnak a prózaversek, a nyolcasokat másfajta ritmus, időmérték is fölváltja, néha egybehangzásokkal. A *Jövendőléstörredék* első sora például hibátlan daktilusok zenéjére csábít, míg a másik három eltér ettől, ha meg ütemezve olvassuk, a harmadik sor döccen meg. A *Vigyél át a vizenek* nagy kárára van néhány fölösleges szó, a *Zsoltárban* pedig az oda nem illő „piás angyalid” visszás. Kárhozzatjuk a tájnyelvet kevésbé ismerő olvasónak idegen lexikai elemeket: *nyivás, döncölte* stb. Nem szerencsés néhány szóképzés sem: *bizgatott, szárazulat*. Mi maradna belőlük, ha egyszer a verseket idegen nyelvre fordítanák?

A romantikát meghaladó líraszemlélet szerint a költészet elsősorban nem szavakkal, hanem szavak kapcsolatával ébreszt figyelmet. Arra kell ügyelni tehát. A költés — a közhiedelemmel ellentétben — nem nagyotmondás, vagy szerényebben, ékesszólás, hanem lényegében lemondás eredménye. Nehéz a megszokottól, a szerzettől megválnunk, s aki bővebb kárpótlást nem kapott értük, annak tán egészen értelmetlen is. Pedig egyedül a visszahúzódnak van tere, melyben a dolgok és szavak, s a dolgok és szavak viszonyai jelentéssé válnak, és fecsegés helyett költészetet teremtenek. Valahogy úgy, ahogy Varga Imre is elmondja *A remény vázlatában*: „Talán leszakad a versből egy szó, s a vér tovasodorja, elszállítja az égbe, az apró csillagokhoz. S a szó majd megdagad, telenövi a roppant úrt. Virrasztás, álmatlanság, csönd és félelem felszállnak a füvekről, mint a harmat. Talán nem marad helyükben hiány. Talán több helye lesz így a virágnak. És tere lesz a duzzadó szívnek.”

Egészen nagy sorok ezek, beleépülnek fantáziánkba, s azzal biztatnak, hogy költőjük valóban „teré”-re talál. Amelyben a halkabb szó hangosabb, s az egyszerű gesztus is erőteljes. (*Madách Kiadó.*)

REISINGER JÁNOS

Fenyvesi Félix Lajos: Szívverések

A figyelemre méltó alkotás csaknem valamennyi szükséges — előfeltevésszerűen elképzelhető — kellékét fölvonultatja Fenyvesi Félix Lajos első verseskötete. Megtalálhatjuk benne az ifjú poéták számára elengedhetetlenül fontos esztétikai modelleket (például a keleti költészet), az elődök orientáló erejű magatartás-eszményeit (Nagy László és Juhász Ferenc vallomásban megidézett példája). A kibomló lírikusi alkatból nem hiányzik a különféle, komor és derűsebb élmények iránti fogékonyság, a sokszínűség eme lényegi feltétele. Költeményeit mindvégig önmagukban megnyerő, tisztos ideálok — hazaszeretet, hűség, szerelem, család, a pusztulás rettenete elleni tiltakozás stb. — ihletik, ezzel is jelentékeny hagyományokhoz kapcsolódva. Valamennyi műből a költészet küldetésébe, életformáló missziójába vetett hit sugárzik, a poétai hivatáshoz való elevenen ragaszkodás pedig az alkotás személyes tétjét növeli, a versért vívott — rokonszenvesen vállalt — rizikóját nyújtja. E sajátosságok összessége arra vall, hogy Fenyvesi nem csekély ambíciókkal készült választott pályájára.